

ZÁSZKALICZKY ANNA ESZTER
DIGITÁLIS ETNOGRÁFIA, QR-KÓD,
KITERJESZTETT VALÓSÁG

TA Digitális Múzeum kötet szerkesztői és szerzői – a 2016-os Múzeum 2.0 konferenciát követően – ismét arra vállalkoztak, hogy a Magyarországon éppen szárnyait bontogató múzeumi digitális lehetőségeket bemutassák, körüljárják. Ahogy előszavukban a szerkesztők is megjegyzik: a digitális technológia lehetőségei a múzeum demokratizálásában, a látogatók aktivizálásában és megszólításában, a múzeum fogalmának kitágításában, a részvételi múzeum kialakításában játszott szerepükkel külföldön már bevett gyakorlatnak számítanak, ők pedig kötetükkel szeretnék itthon is el- és beindítani a szakmai diskurzust.

TA tanulmánykötet aktualitását alátámasztja az is, hogy szinte mindegyik szerző – az említett konferencia előadói – helyzetábrázolással kezd: kell-e a múzeumnak alkalmazkodnia a megváltozott befogadói attitűdhez? Szükséges-e a modern technológia alkalmazása a múzeumi térben, illetve azon kívül? Hol a határ a hasznos és az ártalmas között? Mi működik jól, s hogyan tudunk mások esetleges hibáiból tanulni? E kérdéseket vetik fel a szerkesztők, és ezek szolgálnak a kötet gerinceként, sorvezetőjeként is. Ugyanakkor – és ez mutatja a magyarországi múzeumi szakma kettős állapotát – míg sok helyen még mindig a múzeumi digitalizáció alapköveinek lerakása, az alapvető kérdések megvitatása zajlik, addig egyes intézmények már magas színvonalon használják az új lehetőségeket.

TA tizennyolc tanulmányt a szerkesztők három nagyobb fejezetbe rendezték, amelyek különböző területeket érintenek. Az elsőbe a múzeum 21. századi helyét, valamint a digitális világ általános múzeumi jelenlétét (közösségi média, digitalizálás, digitális stratégia) körüljáró szövegek kerültek. A második fejezet – hazai múzeumi szakemberek tanulmányaival – a magyarországi helyzetről nyújt sokszínű áttekintést. A harmadik rész az alkotóknak, fejlesztőknek ad teret, akik a digitális múzeum megvalósításában ugyancsak hatalmas szerepet játszanak. Az ő jelenlétük azért is üdvözlendő, mivel olyan területet jár körbe a kötet, amely túllép a múzeumi munkatársak körén, másfajta, projektgondolkodáson alapuló munkát igényel, amelynek – a muzeológusokon és múzeumpedagógusokon kívül – formatervezők, programozók, fejlesztők is egyenrangú résztvevői. Minden tanulmány hozzátesz egy kis szeletet a magyarországi digitális

olyan területet jár körbe a kötet, amely túllép a múzeumi munkatársak körén, másfajta, projektgondolkodáson alapuló munkát igényel, amelynek – a muzeológusokon és múzeumpedagógusokon kívül – formatervezők, programozók, fejlesztők is egyenrangú résztvevői

múzeumok jelenlegi hazai körképéhez, ám jelen keretek között csak a legizgalmasabb megoldásokat és problémákat felvető szövegekre tudunk kitérni.

¶ A kötet tartalmi felütését German Kinga bevezető tanulmánya adja meg, aki számos, szakirodalommal és külföldi tapasztalattal alátámasztott jelenséget és fogalmat jár körbe. Ezek közül a legfontosabb a múzeum életében részt kérő aktív látogató, aki inspirálja, de el is várja a modell klasszikus értelmében kommunikáló múzeumot. Ez a múzeum azonban már nem csupán a négy fal között működik, hanem digitális terekkel és alkalmazásokkal kiegészíti, alátámasztja a kiállítást – akár a múzeumépületen kívül, akár belül.

¶ Az egész kötetet meghatározó hiánypótló jelleg talán legjobban Ruttkay Zsófia és Bényei Judit közös tanulmányára jellemző: mintegy tankönyvi következetességgel vázolja fel a digitális alkalmazások létrehozásának munkafolyamatát és azokat a kurátori feladatokat is, amelyek ideális esetben a látogatói elégedettséget növelik. Minderre azért (is) van szükség, mert a hazai múzeumok közül csak kevésben valósul meg valódi digitális stratégia. Sokkal jellemzőbb, hogy egy alkalmazást vagy eszközt igyekeznek látogatócsalogatóként használni, de az – következetes stratégia nélkül – nem éri el a kívánt hatást.

¶ A hazai intézmények közül sok szempontból egyedülálló Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria már a stratégiakidolgozás fázisában tart – ennek tapasztalatait foglalja össze László Zsófia. Írásának legfontosabb tanulsága: a közösségi média hatékony múzeumi használata nem különbözik bármely más cégtől, szervezetétől. Elengedhetetlen a célcsoport-specifikus tartalom, az erőteljes vizuális kommunikáció, az aktivizálás játékos formában, a hiteles tartalomközlés. Ugyanakkor kitér mindennek az intézményi hátterére is: a hatékony munkaszervezés – amelynek során a kollégák szabad kezet kapnak a tartalomgyártásban – elengedhetetlen a valódi, személyes kommunikációhoz, ahogy az is világossá vált mára, hogy nélkülözhetetlen a csak a közösségi médiával foglalkozó szervezeti egység kialakítása és szerves integrálása a múzeumi munkafolyamatokba.

¶ A legjobb gyakorlatokat bemutató szekció kezdő tanulmányában a témában sikeres hazai példaként sokszor említett Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) néhány konkrét megvalósítását mutatja be Kómár Éva. Az évtizedes tapasztalatnak köszönhetően a készülő kiállításokba már rutinosan – de nem rutinszerűen – építik be a digitális eszközöket. Leglényegesebb tapasztalatuk, amely még a szkeptikus és kételkedő kollégákat is meggyőzheti, hogy a jól alkalmazott új médiumok és a klasszikus kiállítási elemek egymás megértését segíthetik, együtt képesek hatékonyan közvetíteni a koncepciót, segítik az elmélyülést. Ugyanakkor fontos, hogy azok is elégedettek legyenek, akik a hagyományos

a hazai múzeumok közül csak kevésben valósul meg valódi digitális stratégia

a közösségi média hatékony múzeumi használata nem különbözik bármely más cégtől, szervezetétől

jól alkalmazott új médiumok és a klasszikus kiállítási elemek egymás megértését segíthetik, együtt képesek hatékonyan közvetíteni a koncepciót, segítik az elmélyülést

Az *IGE-IDŐK – A reformáció 500 éve* című kiállítás multimédiás alkalmazása a Magyar Nemzeti Múzeumban, 2017-ben
Fotó: Rosta József

múzeumi közeget kedvelik. Szintén hangsúlyosnak tartom – kapcsolódva a digitális stratégia szerepéhez –, hogy minden múzeumnak meg kell találnia azokat a formákat, lehetőségeket és eszközöket, amelyek a saját kiállításainak szolgálatába állíthatók – így például a PIM a szövegek archívumaként a textuális mint médiumot használja. Hasonló felfogás jellemzi a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár állandó kiállításának alkalmazásait is: az eszközök térben, megjelenésben elkülönülnek a tárlattól, de nem csupán tartalmukban, hanem önmagukban is reprezentálják a kiállítás mondanivalóját. Így például a padok és az „ülés” szoros összefüggésben áll a judaizmus kultúrtörténetében fontos szerepet betöltő tanulással, ám néhány alkalmazás épít a zsidó tanházban alkalmazott oktatási formákra is (mint például a páros tanulás).

az eszközök térben,
megjelenésben
elkülönülnek
a tárlattól,
de nem csupán
tartalmukban,
hanem
önmagukban is
reprezentálják
a kiállítás
mondanivalóját

¶ A kötet egyik fő pozitívumának látom, hogy az nem csupán a fővárosi múzeumok szakembereit szólaltatja meg, hanem a vidéki múzeumok kollégái is meg tudják osztani tapasztalataikat. Helymeghatározáson alapuló, digitális kalauzt készített a Duna Múzeum és a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum is. Mindkettő lényege, hogy olyan sorvezetőt adjon a látogató kezébe, amellyel plusz információkat, érdekességeket, részletfotókat, videókat érhet el. Ezek megjelenítése a kiállítási térben zsúfoltságot, túlzott információátadást eredményezett volna, így azonban a felhasználó érdeklődésének, idejének vagy türelmének megfelelően válogathat.

olyan sorvezetőt
adjon
a látogató kezébe,
amellyel plusz
információkat,
érdekességeket,
részletfotókat,
videókat érhet el

¶ Több tanulmány szerzője is kiemeli, hogy a hagyományos értelemben vett digitalizálás – vagyis a gyűjtemény elérhetővé tétele online felületen – nem csupán a kiállításokon alkalmazott eszközök esetében szükséges, hanem a kutatók számára is. A jól felépített, strukturált és kereshető adatbázis növeli a múzeum szakmai tekintélyét, hivatkozásként megjelenhet szakmai körökben, ugyanakkor a digitális alkalmazások tervezőinek elengedhetetlen adatbázisa is, amely megkönnyíti az ilyen irányú fejlesztéseket.

A sokszínű tartalom révén betekintést kapunk abba is, hogy az általános kihívások, megoldások mellett a különböző gyűjtőkörű múzeumok milyen speciális problémákkal találkoznak a 21. század megváltozott látogatói attitűdje kapcsán. Így például a Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria a személyes

*Míg sok helyen még mindig a múzeumi digitalizáció
alapköveinek lerakása, az alapvető kérdések megvitatása
zajlik, addig egyes intézmények már magas színvonalon
használják az új lehetőségeket.*

az általános
kihívásokon
túl minden
intézménynek
specifikus
problémákra is
megoldást kell
találnia

kommunikáció kihívásával szembeül, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum azzal, hogy a látogató és a kiállított tárgy között immár semmilyen kapcsolat nem áll fenn, a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum a nagyszerű alkalmazás csekély sajtóvisszhangjával kénytelen szembenézni. Mindezek jól mutatják, hogy az általános kihívásokon túl minden intézménynek specifikus problémákra is megoldást kell találnia, s ezek tovább árnyalják a kiállításokon és a digitális térben alkalmazott eszközök használatának stratégiáját.

- ¶ Az alkotókat, tervezőket megszólaltató fejezet különösen fontos, hiszen az eddigiekben bemutatott alkalmazások, eszközök pusztán tervek maradnának nélkülük.
- ¶ A hazai múzeumi szervezetek átalakulása szükséges ahhoz, hogy a sokszor külsős munkatársakat igénylő digitalizáció hatékonyan megvalósulhasson. Az öt szakember által bemutatott eszközök, ötletek – mint például a számítógépes épületrekonstrukciók, kiterjesztett valóság (AR), virtuális sétavezető applikációk, képeslapküldő funkció, az Iparművészeti Múzeum *SzínTükör* eszköze, a Samu Bence által használt *költői interfész* fogalmának megvalósulása a PIM népszerű kiállításain – csupán egészen kis hányadát mutatják be a lehetőségek végtelen tárházának, bátorítva a szakmát a tervezőkkel való együttműködésre.
- ¶ Alicja Knast zárótanulmánya mintegy a korábbiak összefoglalása, a tanulságok levonása, miközben új szemléletet is behoz: nemcsak a látogatói elvárásokat vizsgálja, hanem azt is, a szakma mit tart a múzeum szerepének. Az eredmény talán nem meglepő, de elgondolkodtató: míg a múzeumi dolgozók szerint az örökséggondozás, az őrzés, az ismeretadás a legfontosabb, addig a látogatók a múzeum szerepét az identitásépítésben, a szellemi frissen tartásban látják; érdemes lenne ezt a két felfogást a jövőben minél közelebb hozni egymáshoz. A Knast által felvetett másik probléma – a belső tér látogatóbarát megtervezése, valamint a térbeli elrendezés kutatása – újabb távlatokat nyit a szakma előtt.
- ¶ A kötet – úttörő jellege mellett – egyfajta látványtár: bemutatja a magyar digitális múzeum jelen helyzetét, és – érthető módon – a pozitívumokra, a sikerekre, a fejlődésre, a legjobb példákra helyezi a hangsúlyt, s arról csak kevés szó esik, milyen problémákkal, nehézségekkel vagy akadályokkal szembeül a szakma.
- ¶ A továbblépéshez elengedhetetlen a teljes kép megismerése, a hibák és bukások megosztása, vagyis egy olyan állandó interakcióban lévő szakmai fórum létrehozása, melynek csupán kezdő lépése a *Digitális Múzeum* kötet.

míg a múzeumi
dolgozók szerint az
örökséggondozás,
az őrzés,
az ismeretadás
a legfontosabb,
addig a látogatók
a múzeum
szerepét az
identitásépítésben,
a szellemi frissen
tartásban,
a vitaindításban
látják

Digitális Múzeum (szerk.: German Kinga–Ruttkay Zsófia) Múzeumi iránytű 12.
Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Budapest–Szentendre 2017

